

Komunistična delovna taborišča

V. M., foto: arhiv Demokracija

Po zmagi komunistične revolucije leta 1945 so komunisti v Sloveniji ubili okoli 13.000 ljudi. Več kot 15.000 so jih »obsodili« na delo v delovnih taboriščih. O teh taboriščih je zgodovinar dr. Milko Mikola pripravil knjigo.

Barake kazenskega taborišča v Kočevju

O b besedi »delovno taborišče« navadno pomislimo na Stalinove gulage v Sibiriji, ne da bi se pri tem zavedali, da smo podobna taborišča po vojni imeli tudi v Sloveniji. Obstoj delovnih taborišč v Sloveniji se je časovno ujemal z obdobjem najhujšega nasilja komunistične oblasti, ki je trajalo od konca vojne leta 1945 do začetka petdesetih let. To je obdobje, ki so ga poleg koncentracijskih in delovnih taborišč zaznamovali še množični pomori, nasilni odvzemi premoženja, politični in montirani sodni procesi, izvajanje t. i. kolektivizacije, izgoni prebivalstva iz kraja bivanja itd., če omenimo

le nekatere najhujše oblike nasilja tedanje totalitarne oblasti.

Delovna taborišča Prva delovna taborišča v Sloveniji so nastala že junija 1945, ustanovili pa so jih za obsojence, ki so jih sodišča obsodila na odvzem prostosti s prisilnim delom. Najprej so se imenovala kazenska taborišča, od začetka 1946 pa zavodi za prisilno delo. Prvo kazensko taborišče je bilo ustanovljeno v Kočevju, potem pa še na Teharjah, v Bresternici pri Mariboru in v Studencih pri Mariboru. Taboriščem za prisilno delo so se leta 1949 pridružila še taborišča za pobiljševalno delo in taborišča

za družbeno koristno delo, za katera se je v uradni terminologiji tistega časa uporabljal izraz »delovna skupina«. Tovrstna delovna taborišča so nastajala predvsem ob velikih gradbiščih industrijskih in energetskih objektov, kot so bili Tovarna glinice in aluminija v Strnišču pri Ptuj (kasneje preimenovano v Kidričevo), Litostroj v Ljubljani, hidroelektrarna Medvode, hidroelektrarna Moste-Žirovnica itd. Poleg navedenih delovnih taborišč, ki so bila ustanovljena za moške, so obstajala tudi taborišča za pobiljševalno in družbeno koristno delo za ženske, in sicer v Ferdrenju in Rajndolu na Kočevskem, v

Škofji Loki in v Rajhenburgu (sedanji Brestanici).

15.000 kaznjencev V vseh povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji je kazen prisilnega, pobiljševalnega in družbeno koristnega dela prestajalo skupaj več kot 15.000 kaznjencev. Samo v taboriščih za prisilno delo je v letih 1945–1946 to kazen prestajalo več kot 6.500 kaznjencev. V tej številki niso zajeti obsojenci na prisilno delo, ki so to kazen od leta 1946 dalje, ko so bila kazenska taborišča odpravljena, prestajali v t. i. kazensko-pobiljševalnih domovih (KPD). Na prestajanje kazni pobiljševalnega dela so sodišča in upravni organi leta 1949 v delovna taborišča poslali 2.709 moških in 839 žensk, naslednje leto pa še 2.610 moških in 658 žensk, poleg tega da je to kazen do konca leta 1948 že prestajalo 964 moških in 241 žensk. Na prestajanje kazni družbeno koristnega dela so upravni organi (komisije za prekrške) samo v letu 1949 poslali 1.549 kaznjencev. Tako je poleg 6.500 kaznjencev v taboriščih za prisilno delo bilo še več kot 8.000 kaznjencev v taboriščih za pobiljševalno in družbeno koristno delo. Veliko večino obsojencev na prisilno, pobiljševalno in družbeno koristno delo so predstavljali politični obsojenci, ki jih je bilo po prepričanju tedanje komunistične oblasti treba v delovnih taboriščih »prevzgojiti«.

Inženirji duš V svojem poročilu so inženirji človeških duš (Uprava za izvrševanje kazni) leta 1949 zapisali naslednje: »Dela kot vzgojnega sredstva smo se posluževali z namenom, da v obsojencih vzbudimo pravičen odnos do dela in jih istočasno tudi v političnem pogledu prevzgojimo, saj

je bilo fizično delo tesno povezano s politično prevzgojo, in to zlasti s pomočjo predavanj, s katerimi smo obsojencem prikazovali važnost produkcije za doseg petletnega plana in socializma, ter pomen socialistične družbene ureditve za človeka.«

Poročilo iste uprave z dne 15. junija 1950 navaja, da so kot sredstvo prevzgoje uporabljali tri vrste dela: fizično delo, učno-vzgojno delo in kulturno-prosvetno delo. Vse tri oblike dela kot prevzgojnega sredstva so »med seboj trdno povezane, kar je nujno potrebno zato, ker hočemo obsojencem privzgojiti pravičen, to je socialistični način oziroma odnos do dela«. V poročilu so nadalje zapisali, da je obsojenec »nujno vzporedno z delom prikazovati prednost socialistične družbene ureditve«.

Komunistom je torej šlo za to, da ljudi čim bolj indoktrinirajo oziroma »prevzgojijo« v lojalne pripadnike »nove družbe«. Kot najprimernejše in najuspešnejše sredstvo »prevzgoje« obsojencev so revolucionarji razumeli fizično delo. V imenovanem poročilu so zapisali, da je fizično delo »najtesneje povezano s politično prevzgojo, zlasti s političnim študijem in predavanji, s katerimi smo obsojencem prikazovali pomen socialistične družbene ureditve za delovnega človeka in pomen produkcije za uspešno izvajanje petletnega plana, pri čemer smo se poleg študijskih krožkov in predavanj v znatni meri posluževali tudi radijskih oddaj ter smo v ta namen opremili z zvočnimi napravami kazensko-poboljševalne domove v Ljubljani, Mariboru in v Rajhenburgu«.

Zgodovinar dr. Milko Mikola

valne domove v Ljubljani, Mariboru in v Rajhenburgu«.

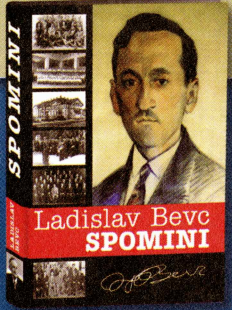
Zasužnjevanje Prevzgoja obsojencev pa ni bila edini razlog delovnih taborišč. Komunisti so se zanje odločili iz »ekonomskih razlogov«. Po vojni so si za izvajanje obnove izmislili t. i. petletke oziroma z njimi zastavljene plane. Kot vse drugo v sistemu planskega gospodarstva je bilo tudi načrtovano, koliko bo za izvajanje petletke potrebne delovne sile in kako jo zagotoviti. Ker so med vojno z revolucionarnim nasiljem in uničevanjem deželo dodobra uničili, so si pri obnovi pomagali s suženjskim delom, kar je bilo povsem v njihovi naravi dojemanja človeka. Če ta ni bil po njihovi volji, so ga imeli za sovražnika, tak pa ni imel nobenih pravic, zato so lahko s svojim represivnim aparatom z njim počeli, kar so hoteli. Potem ko so pomorili okoli 15.000 neposrednih nasprotnikov (po njihovem sovražnikov), so mnoge druge preprosto zaslužnjevali. Poleg nemških vojnih ujetnikov so najcenejšo delovno silo, ki so jo lahko najbolj grobo izkoriščali, predstavljali t. i. obsojenci na prisilno, poboljševalno in družbeno koristno delo. Uporabljali so jih predvsem za najtežja in najnevarnejša dela na raznih deloviščih, kot je bila graditev tovarniških objektov, hidroelektrarn, cest, mostov, prog. itd.

Mnogi veliki gospodarski objekti, npr. Litostroji (Titovi zavodi) v Ljubljani, hidroelektrarna Moste-Žirovnica in Medvode, tovarna glinice in aluminija Kidričevo, so bili v veliki meri zgrajeni

z delom obsojencev na prisilno, poboljševalno in družbeno koristno delo. Poleg teh so obsojenci zgradili še vrsto drugih objektov, npr. Elektro inštitut, Kemijski inštitut, Fizikalni inštitut in pošto poslopje v Ljubljani, atomski reaktor v Podgorici itd. Samo v drugi polovici leta 1945 je bilo v Sloveniji najmanj 10.000 vojnih ujetnikov in političnih zapornikov, ki so jih vojaška poveljstva in ministrstvo za notranje zade-

ve ponujali gospodarskim ministrom, da jih vključijo v obnovitvena dela, da ne bi »ta masa ljudi lenarila brez haska«, kot so takrat rekli. Samo na gradišču tovarne glinice in aluminija v Strnišču je bilo delovno taborišče z okoli 4.000 kaznjenci.

»Delovne zmage« Vsa takšna gradišča so predstavljala velika delovna taborišča. Ves povojni čas je bilo to zavestno zmolčano, zgodovinski učbeniki pa so graditev navedenih objektov prikazovali kot velike »delovne zmage« in kot »pomembne gospodarske dosežke socializma«. Takšni veliki gradbeni projekti so zahtevali veliko delovne sile – od navadnih delavcev do strokovnjakov –, zato so sodišča in upravni organi kazni prisilnega, poboljševalnega in družbeno koristnega dela izrekli množično. Med tistimi, ki so bili obsojeni na te kazni, so bili t. i. razredni sovražniki, na primer nekdanji podjetniki, večji kmetje (kulaki), duhovniki itd., veliko pa je bilo tudi delavcev in strokovnjakov (tehnikov in inženirjev).

www.demokracija.si/knjigarna

Ladislav Bevc: SPOMINI

Obseg: 312 strani.

Zanimiva spominska pripoved gradbenega inženirja Ladislava Bevca, ki je bil že pred drugo svetovno vojno zelo dejaven na različnih področjih in v slovenski javnosti dobro znan.

Med drugo svetovno vojno je bil član Sokolskega vojnega sveta, ki je organiziral odpor proti italijanski in nemški okupaciji, ter član vodstva Demokratske stranke v Ljubljani. Leta 1944 je bil izvoljen v slovenski narodni odbor, katerega član je bil do smrti. Kot član Narodnega odbora je zapustil domovino, preden so jo okupirali komunisti. Iz Evrope ga je življenjska pot vodila v ZDA.

**Cena knjige za bralce tednika Demokracija je
4.990,00 SIT / 20,82 EUR.**

Redna cena knjige je 5.800,00 SIT / 24,20 EUR. Naročila sprejemamo po e-pošti knjigarna@demokracija.si ali po telefonu 01 230 06 66.

knjigarna DEMOKRACIJA

Poštnino po veljavnem ceniku Pošte Slovenije plača naslovnik ob prevzemu. Vse cene vsebujejo 8,5% DDV. Informativne cene v evrih so preračunane iz tolaških cen po centralnem paritetnem tečaju 1 EUR je 239,64 SIT.

Nova obzornja d.o.o., Komenskega 11, Ljubljana
Brezplačni oglaš

**DOKUMENTI IN PRIČEVANJA
O POVOJNIH DELOVNIH
TABORIŠČIH V SLOVENIJI**

Zbirka in uredil dr. Milko Mikola

► Da bi pri obsojencih dosegli kar največjo storilnost, so vodstva delovnih taborišč uporabljala t. i. brigadni sistem, normirano delo in zlasti tekmovanje »kot najvišje oblike socialističnega odnosa do dela«. V svojem poročilu za leto 1949 je Uprava za izvrševanje kazni navedla, da so obsojenci na gradbišču hidroelektrarne Moste-Zirovnica samoiniciativno »pristopili k poizkusom tekmovanja in dela po vzgledu Sirotanovića in so pri tem kot kolektiv dosegli

najvišjo normo s 593 %, povprečno 312 %, najnižjo pa 239 % v osmih urah, v drugem poizkusu pa najvišjo s 528 %, povprečno s 342 %, najnižjo pa s 295 %«.

Tudi v poročilu iz junija 1950 pišejo o tej temi: »Pri tekmovanjih smo dosegli najboljše uspehe z visoko preseženimi normami in kvaliteto tako na gradbiščih kot v delavnicah. Obsojenci na gradbiščih in v delavnicah dosegajo v splošnem v preseganju norm in storilnosti večje uspehe kot

svobodni delavci. Na gradbišču hidroelektrarne v Mostah so se pritoževali civilni delavci nad visokimi normami, ki so jih dosegli obsojenci, češ da so nerealne ...«

Iztrošeni do smrti Sistem izkoriščanja obsojencev je bil krut in nečloveški. To še toliko bolj, ker so bili med obsojenci tudi številni za delo nesposobni. Zlasti pri izrekanju prisilnega upravnega ukrepa družbeno koristnega dela upravni organi niso imeli nobenih pomislekov in zadržkov, saj so ga izrekli tudi starejšim ljudem, bolnikom, nosečim ženskam in celo invalidom. Eden izmed njih je bil npr. Vladislav Cegnar iz Ljubljane, ki je kazen družbeno koristnega dela prestajal na gradbišču Litostroja. Tam je moral, kot je navedel v vlogi za popravilo krivic, »kljub temu, da je bil slab in bolehen ter invalid NOV, delati po deset ur dnevno ob nezadostni prehrani«. Čezmerni napor pri delu, nezadostna prehrana, slabe zdravstvene in higienske razmere ter fizično in psihično maltretiranje kaznjencev v delovnih taboriščih je povzročilo ne le njihovo izčrpanost, ampak mnogokrat tudi smrt. Tako je samo na prestajanju kazni pobiljševalnega dela v letu 1949 umrlo sedem, v letu 1950 pa šest kaznjencev.

Brez usmiljenja Na deloviščih, kjer so taboriščnike množično izrabljali kot suženjsko delovno silo, je zaradi slabe skrbi za varnost pogosto prihajalo do nesreč – tudi smrtnih. Žrtv ene takšnih je bil Julij Jesih iz Ljubljane, ki je kazen pobiljševalnega dela prestajal pri graditvi tovarne v Strnišču. Na prestajanje kazni je bil napoten julija 1949, 20. avgusta pa se je pri prevozu gradbenega materiala z vozičkom skupaj s kaznjencem Marjanom Pottom hudo ponesrečil. Prepeljali so ga sicer v ptujsko bolnišnico, vendar je še istega dne zaradi hudih notranjih poškodb umrl. Ženi pokojnika, Mariji Jesih, je zdravnik v bolnišnici dejal, da bi ga lahko še rešili, če bi ga pripeljali pravočasno. Jesiha so še istega dne brez vsakega pogrebne obreda pokopali na ptujskem pokopališču. Njegovi ženi, ki je prišla v ptujsko

bolnišnico, da bi še poslednjič videla svojega moža, tega niso hoteli omogočiti. Komaj 38-letni Julij Jesih je zapustil ženo, ki je bila brez službe, in dve leti starega sina. Oblast do vdove ni pokazala nikakršnega sočutja in usmiljenja. Nasprotno, 26. oktobra 1949 je Rajonski odbor Ljubljane celo izdal odločbo, s katero se je v njeno lastniško stanovanje vselila tričlanska družina, in to z obrazložitvijo, da je trisobno stanovanje po moževi smrti zanjo in otroka preveliko.

110 faksimilov Kasneje so si komunisti izmislili drugačno obliko suženjskega dela. Mladino, ki jim jo je uspelo najhitreje indoktrinirati s socialističnimi gesli, so množično pošiljali na t. i. delovne akcije.

O vseh teh delovnih taboriščih se je ohranilo precej arhivskega gradiva, ki je nastalo v zvezi z njihovim ustanavljanjem in upravljanjem. V knjigi *Dokumenti in pričevanja o poveljih delovnih taboriščih v Sloveniji*, ki jo je izdalo Ministrstvo RS za pravosodje, je objavljenih 80 faksimilov tovrstnih dokumentov, katerih izvirnike hrani Arhiv Slovenije. Njim je avtor dr. Milko Mikola, vodja sektorja za popravilo krivic in narodno spravo, dodal še 30 faksimilov pričevanj nekdanjih obsojencev na prisilno, pobiljševalno in družbeno koristno delo, ki so v gradivu vladne komisije za izvrševanje zakona o popravilu krivic. **D**

Radio Ognjišče, Trg Brolo 11, Koper

12. gala koncert

Radia Ognjišče

Vstopnice že čakajo na vas!
01/512-11-26.

Nedelja, 19. november, ob 15h in 19h
Gallusova dvorana Cankarjevega doma v Ljubljani

Zbor sv. Nikolaja iz Litije, Vokalna skupina Krila
Folklorna skupina Tine Rožanc

Nuša Derenda, Irena Vrčkovnik, Alexia, Alfi Nipič,
Gianni Rijavec, Andrej Šifrer

Igralci
Tone Kuntner, Pavle Ravnohrib, Gregor Čušin

Radijski voditelj
Nataša Ličen, Ida Baš, Matjaž Merljak, Jure Sešek

Za prijatelje si je treba čas vzeti!...
Rezervacija vstopnic v tajništvu Radia Ognjišče
na 01/512-11-26. Cena: 2.500, 2.000 SIT.

RADIO OGNJIŠČE

tel.: 03/ 897 50 05

www.radiovelenje.com

107,8 MHz

RADIO VELENJE

FM 102.1
99.5
stereo
RDS

Radio VIVA

M.Sobota tel:02/537-1949

Slave Klavara 1
9000 Murska Sobota
Slovenija
tel.: 02/537 1949
fax.: 02/537 1948
GSM: 041/34 66 46
GSM: 031/34 51 51
http://www.radio-viva.com
e-mail: viva@radio-viva.com